

MEYVE – SEBZE İŞLEME SANAYİNİN KONYA İLİ TARIM ve TARIMA DAYALI SANAYİ ALT SEKTÖRLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ¹

Zeki BAYRAMOĞLU²

Erdemir GÜNDOĞMUŞ³

Özet

Bu çalışmada Konya ilinde faaliyet gösteren meyve-sebze işleme sanayinin tarım ve tarıma dayalı sanayiler içindeki önemi kantitatif olarak ölçülerek değerlendirilmiştir. Bu amaca yönelik olarak input-output analizi kullanılmıştır. Çalışmada kullanılan tarıma dayalı sanayi işletmelerine ait veriler anket yöntemi ile elde edilmiştir. Meyve-sebze işleme sanayinin nihai talebindeki 1 birimlik değişimin Konya ili tarım sektörü ve tarıma dayalı sanayi işletmelerinin üretiminde toplam 2,0339 birim artışa neden olacağı belirlenmiştir. Ayrıca ileri (0,0010) ve geri bağlantı (0,4611) katsayısı hesaplanmıştır. Bu sektörde istihdam edilen işçi sayısı 1.435 olup, istihdam edilen işgücü başına düşen sermaye miktarı 67.381 YTL'dir. Bu nedenle Konya ilinde faaliyet gösteren meyve - sebze işleme sanayi daha çok emek yoğun bir sektördür denilebilir.

Anahtar Kelimeler: Meyve – sebze işleme sanayi, Tarıma dayalı sanayi, Tarım, Input-Output Analizi

EVALUATION OF FRUIT AND VEGETABLE PROCESSING INDUSTRY IN TERMS OF AGRICULTURE AND SUBSECTORS BASED ON AGRICULTURE IN THE PROVINCE KONYA

Abstract

In this study, importance of fruit and vegetable processing industry among agriculture and subsectors based on agriculture was evaluated in a quantitative way. For this purpose input and output analysis was applied. The data relating to industrial undertakings was gained with survey method. Change of just one unit in the final demand of fruit and vegetable industry increases the production of agricultural sector and industrial undertakings based on agriculture as 2.0339 units. Besides, coefficient of forward linkage

¹ Bu çalışma TÜBİTAK tarafından 106 0 430 nolu proje ile desteklenmiştir.

² Dr. Selçuk Üniv. Ziraat Fak. Tarım Ekonomisi Böl. zbayramoglu@selcuk.edu.tr

³ Doç. Dr. Ankara Üniv. Ziraat Fak. Tarım Ekon. Böl. gundogmu@agri.ankara.edu.tr

and backward linkage were calculated. In this sector, 1.435 people work and income per capita is 67.381. Thus, this industry is a sector in which people work hard.

Key Words: Fruit and Vegetable Processing Industry, Agri-Food Industry, Agriculture, Input-Output Analysis

1.GİRİŞ

Tarıma dayalı sanayi, işledikleri ürünler dikkate alınarak sınıflandırıldıklarında, meyve-sebze işleme sanayi tarımsal üretimde yetiştirilen meyve ve sebzelerin işlendiği tarıma dayalı sanayinin alt dalıdır. Meyve - sebze işleme sanayi, meyve ve sebzelerin fiziksel ve kimyasal olarak bozulmasını önlemek amacıyla hasattan belirli bir süre sonra dayanıklı hale getirilmesi için işlenmesi ilkesine dayanır (Güneş vd. 2002). Tarıma dayalı sanayide oldukça geniş bir çalışma sahasını oluşturan meyve - sebze işleme sanayi, DPT sınıflamasına göre; 1-Meyve - sebze konserveleri sanayi, 2-Salça Sanayi, 3-Meyve suyu sanayi, 4-Dondurulmuş meyve - sebze sanayi, 5-Kurutulmuş meyve - sebze, 6-Diğer sanayiler (kuru incir, salamura zeytin, reçel, marmelât) alt sanayilerden oluşmaktadır. Konya ilinde faaliyet gösteren meyve - sebze işleme sanayinde; reçel, salça, meyve suyu, pekmez, salamura, marmelat üretilmektedir.

Meyve - sebze işleme sanayi, gerek tarımsal ürünlere kazandırdığı katma değer açısından, gerekse insan beslenmesindeki önemi açısından tarıma dayalı sanayi içerisinde önemli bir yeri vardır. Meyve - sebze işleme sanayi, meyve ve sebzelerin sofralık ömrünü, dondurarak, işleyerek ya da kurutarak uzatmakta ve katma değer kazandırmaktadır. Bu şekilde meyve ve sebzelerin muhafazası ve taşınması daha kolay olmaktadır. Gerek ürünlerin sofralık ömrünün uzatılarak muhafazasının ve taşınmasının kolaylaştırılması, gerekse ürünlerin işlenerek konserve, reçel, marmelat gibi değişik formlarda pazara sunulması, tarım ürünlerinin pazarlanma olanaklarını artırmaktadır. Meyve ve sebze üretimi, tarımsal üretimin entansif bir dalı olup, bu özelliği ile yetiştiriciliğinin yapıldığı yörelerde kırsal kalkınmaya gelir ve istihdam açısından katkıda bulunmaktadır. Ayrıca katma değer yarattığı için ekonomiye de katkı sağlamaktadır.

Konya ilinde toplam kullanılan tarım alanı 2.560.196 ha olup, bunun % 50,68'i ekilen tarla alanı, % 46,65'i nadas, % 1,76'sı meyve ağaçları ile kaplı alan ve % 0,91'i sebze üretim alanıdır. Ayrıca Konya ilindeki toplam sebze üretim alanı ve meyve ağaçları ile kaplı alan, Türkiye sebze üretim ve meyve ağaçları ile kaplı alanın sırasıyla % 2,33 ve % 5,29'unu oluşturmaktadır (Anonim 2006). Ayrıca meyve-sebze işleme sanayi ilişkide bulunduğu tarım

sektörü ve tarıma dayalı sanayi sektörü açısından da önemlidir. Nitekim, ekonomide hiçbir sektör mal ve hizmet üretiminde diğer sektörlerden bağımsız değildir. Ekonomi içerisindeki sektörlerin birbiriyle mal ve hizmet transferi söz konusudur. Ekonomide sektörler arasındaki bu alışverişe sektörel entegrasyon denir. Sektörel entegrasyonun iki yönü söz konusudur. Birinci yönü bir sektörün üretimde bulunabilmesi için diğer sektörlerden ve kendisinden ara girdi kullanmasıdır. İkinci yönü de sektörün ürettiği mal ve hizmetlerin diğer sektörler tarafından ara girdi olarak kullanılmasıdır (Göktolga 2003).

Bu çalışmada Konya ilinde faaliyet gösteren meyve-sebze işleme sanayinin tarım ve tarıma dayalı sanayiler ile olan entegrasyonu ve bu entegrasyon içindeki önemi kantitatif olarak ölçülerek değerlendirilmiştir. Bu amaca yönelik olarak input-output analizi kullanılmıştır. Bu yöntem sektörler arası ilişkilerinin kantitatif olarak incelenmesinde yaygın olarak kullanılmakta olup, sektörlerin ekonomik faaliyetlerinde meydana gelen değişmelerin diğer sektörleri nasıl etkilediğini açıklayabilmektedir. Sektörler arası bu etkileşimin kantitatif olarak ölçülebilmesi, incelenen sektörler için geleceğe yönelik planlama yapmak ve politika geliştirmek açısından önemlidir.

2.MATERYAL VE METOD

2.1.Materyal

Çalışmanın popülasyonunu, Konya ilinde faaliyet gösteren tarıma dayalı sanayi işletmeleri ve tarım sektörü oluşturmaktadır. Çalışmada kullanılan temel veriler anket tekniği ile elde edilen birincil veriler ve ikincil kaynaklardan elde edilen verilerdir. Popülasyonda yer alacak tarıma dayalı sanayi işletmeleri çalışmanın amacı doğrultusunda, hammaddesini Konya il sınırları içerisinde alan tarıma dayalı sanayi işletmeleri olarak belirlenmiştir. Popülasyona dahil edilen tarıma dayalı sanayi işletmelerinin kullandıkları hammaddenin birincil tarım ürünü olması veya bu ürünlerin Konya il sınırları içerisinde ekolojik olarak üretiminin mümkün olması varsayım olarak kabul edilmiştir. Bu varsayımlar altında meyve-sebze işleme sanayi, tarım sektörü ile tarıma dayalı sanayinin alt dalı olan bitkisel yağ sanayi, içki sanayi, et ve et mamulleri sanayi, su ürünleri sanayi, süt ve süt mamulleri sanayi, şeker sanayi, un sanayi, yem sanayi ve deri sanayinin yer aldığı bir ekonomik sistemde değerlendirilmiştir.

2.2.Metod

Araştırma kapsamında bulunan tarıma dayalı sanayi işletmelerinin sayısı toplam 449 adet olup, tam sayım yöntemine göre verileri toplamak, zaman

ve maliyet açısından mümkün değildir. Bu nedenle verilerin toplanmasında örnekleme yöntemi kullanılmıştır.

Bölgesel input-output analizinde (Isard 1951, Isard 1976)¹ kullanılan verilerin anket yöntemi ile elde edilmesi, ikincil verilere göre daha iyi sonuç vermektedir. Bu alanda yapılmış yurt içi ve yurt dışı çalışmalarda anket yöntemi ile elde edilen veriler ile yapılan input-output analizlerinin sonuçlarının daha güvenilir olduğu belirtilmiştir (Latham and Montgomery 1979, Richardson 1985, Johnson 2001, Krishna 2002, Bazzazan et al. 2005). Anket yapılacak tarıma dayalı sanayi işletmelerinin belirlenmesinde kota örnekleme yöntemi kullanılmıştır. Örnekleme oranı % 20 olup, faaliyet gösteren işletme sayısı 10'dan az olan endüstri kollarında ise tam sayım uygulanmıştır. Anket yapılacak işletmelerin seçiminde işletmelerin işgücü sayıları dikkate alınmıştır. Bu kabullere göre anket uygulanacak sanayi işletmesi sayısı 98 olarak belirlenmiştir. Örnekleme yöntemiyle belirlenen işletmelerden anket ile elde edilen verilerin tüm popülasyonu temsil etmesi için oluşturulan endüstriyel işlemler tablosu, her bir sektör için hesaplanan katsayılar yardımıyla geliştirilmiştir.

Sektörler arası yapının incelenmesinde input output modeli kullanılmıştır. $S = (I - A)^{-1} * Y$

Bu eşitlikte "S", sektörlerin toplam üretimini, "(I-A)⁻¹" leontief ters matrisi ve "Y" ise nihai talebi ifade etmektedir (Jones 1997).

Input output analizi ile sektörlerin ileri ve geri bağlantı katsayılarından yararlanılarak kilit sektör belirlenmesi yapılabilmektedir. Kilit sektör belirlenmesi, ulusal ve bölgesel planlamalar açısından önemlidir (Kızılyallı 1994). *Kilit Sektör:* Kuvvetli ileriye doğru ve kuvvetli geriye doğru bağlantısı olan sektördür.

3.ARAŞTIRMA BULGULARI

3.1.Sektörler Arası Girdi Transferi

Meyve – sebze işleme sanayinde kullanılan ara girdilerin % 28,15'i Konya tarım sektöründen alınmaktadır. Meyve - sebze sanayi, tarım sektöründen pekmez yapımı için üzüm, reçel yapımı için vişne, salça yapımı için domates, meyve suyu için elma, şeftali ve vişne, yemek yapımında kullanılmak üzere sebze, hububat ve kırmızı eti ara girdi olarak almaktadır. Bunun yanında il dışından da tarımsal ara girdi almaktadır. Bu girdiler toplam girdi kullanımının % 16,88'ini oluşturmaktadır olup, kullanılan tarımsal girdilerin % 37,49'unu oluşturmaktadır. İl dışından alınan tarımsal hammaddeler vişne,

¹ Isard, bölgesel input-output analizinin Wassily Leontief tarafından geliştirilmiş olan input output modeli ile uygulanmasının en iyi sonuçlar verdiğini açıklamıştır.

incir, üzüm, gül, ahududu, kayısı, portakal ve böğürtlendir. Meyve - sebze işleme sanayi Konya ilinde faaliyet gösteren diğer tarıma dayalı sanayi sektörlerinden de ara girdi almaktadır. Bitkisel yağ sanayinden yemek yapımında kullanılmak üzere yağ almakta olup, toplam girdi kullanımının % 0,11'ini oluşturmaktadır. Et ve et mamulleri sanayinden yemek yapımında kullanılmak üzere kanatlı eti almaktadır. Et sanayinden alınan ara girdinin toplam girdi kullanımına oranı % 2,72'dir. Süt ve süt mamulleri sanayinden yemek yapımında kullanılmak üzere tereyağı almakta olup, bu ara girdi toplam girdi kullanımının % 0,92'sini oluşturmaktadır. Şeker sanayinden, yemek, reçel ve pekmez yapımında kullanılmak üzere şeker ve glikoz ara girdi olarak alınmaktadır. Şeker sanayinden alınan girdilerin toplam girdi kullanımına oranı ise % 13,89 ile nispeten yüksektir. Un sanayinden yemek yapımında kullanılmak üzere un alınmakta olup, toplam girdi kullanımının % 0,22'sini oluşturmaktadır. Meyve - sebze işleme sanayi kendi ürünlerinde salça hammaddesini yemek yapımı için ara girdi olarak kullanmaktadır. Bu girdinin toplam girdi kullanımına oranı % 0,10'dur. Meyve - sebze sanayinde kullanılan diğer ara girdiler ise toplam girdi kullanımının % 0,72'sini oluşturmaktadır olup, bunlar; reçel yapımında kullanılan kalsiyum, salamura yapımında kullanılan sitrik asit, yemek ve diğer mamullerin üretiminde kullanılan tuzdur.

Meyve - sebze işleme sanayinde kullanılan temel girdiler toplamı, toplam girdilerin % 35,42'sini oluşturmaktadır. Bu girdilerin % 0,74'ünü elektrik enerjisi, % 2,84'ünü nakliye-iletişim ve diğer giderler, % 24,24 diğer faktör ödemeleri¹ ve % 7,60'ını işgücü ücretleri oluşturmaktadır. Bu sektörde istihdam edilen işçi sayısı 1.435 olup, istihdam edilen işgücü başına düşen sermaye miktarı 67.381 YTL'dir. Ayrıca nakliye ve iletişim giderleri içerisinde yemek, reçel ve pekmez yapımında kullanılan gaz ve diğer yakıt giderleri bulunmaktadır.

Meyve - sebze işleme sanayi ürettikleri ürünlerin % 0,10'unu ara girdi olarak kendi üretiminde kullanmaktadır. Ürünlerin % 99,90'ı nihai talebe gitmektedir. Nihai talebe giden ürünlerin % 30,19'u il içi tüketime, % 60,46'sı yurt içine ve % 9,25'ü ihracata gitmektedir.

3.2.Meyve – Sebze İşleme Sanayinin Çarpan Etkisi

Ekonomiyi oluşturan sektörler, üretim aşamasında birbirinden bağımsız değillerdir. Nitekim kullanılan girdiler veya üretilen ürünlerin diğer sektörler tarafından ara girdi olarak kullanılmasından dolayı sektörler arası bir ilişki mevcuttur. Meyve-sebze sanayinin diğer sektörlerle olan girdi alışverişi yukarıda açıklanmıştır. Sektörler arası girdi transferinden dolayı sektörlerin

¹ Diğer faktör ödemeleri, sabit sermaye unsurlarının yıllık aşınması ve eskimesi olan amortismanlar, sermaye faktörünün geliri olan faiz, girişim faktörü için kar ve arazi için kiradır.

birinin üretim kararındaki değişiklikler diğer sektörleri de etkilemektedir. Bu durum endüstrilerarası ilişkilerin incelenmesinde çarpan etkisi olarak tanımlanmaktadır (Bocutoğlu 1990).

Meyve - sebze işleme sanayinin nihai talebinde meydana gelen 1 birimlik artış bütün sektörlerin üretimini 2.0339 birim artıracaktır. Meyve - sebze işleme sanayi nihai talebindeki 1 birimlik artışı karşılamak için üretimini 1 birim artıracaktır. Meyve - sebze işleme sanayinin üretiminin artması ara girdi kullanımını da artıracaktır. Bu sektöre ara girdi veren tarım sektörü, bitkisel yağ sanayi, et ve et mamulleri sanayi, süt ve süt mamulleri sanayi, şeker sanayi, un sanayi ve kendi üretimi artacaktır. Bu sektörlerin üretiminin artması ara girdi kullanımlarını artıracak ve bu döngü sıfır noktasına kadar devam edecektir. Sektörlerin üretimlerinin artmasına neden olan bu etki basit çarpan olarak adlandırılmakta olup, 1,6368 olarak hesaplanmıştır. Sektörlerin nihai talebindeki değişmeyi etkileyen diğer bir faktör ise tüketimdir. Tüketim etkisi, sektörlerin işgücüne yapılan ödemeler üzerinden hane halklarına aktarılan gelirin, bu sektörlerin ürünleri için harcanmasından kaynaklanmaktadır. Meyve - sebze işleme sanayi için tüketim etkisi de 0.3970 olarak hesaplanmıştır.

Meyve- sebze işleme sanayinin nihai talep artışının neden olduğu toplam üretim artışının % 49,54'ü kendi üretiminde, % 28,93'ü tarım sektöründe, % 8'i şeker sanayinde, % 3,93'ü un sanayinde, % 2,92'si yem sanayinde ve % 2,84'ü et ve et mamulleri sanayinde meydana gelmektedir. Sektörler arası etkileşimin düzeyi, sektörler arası girdi alış verişinin büyüklüğü ve toplam girdi kullanımını içerisindeki payı ile orantılıdır. Nitekim Meyve-sebze işleme sanayi kullandığı ara girdilerin % 28'ini tarım sektöründen almakta olup, üretimindeki değişikliklerde kendinden sonra en fazla tarım sektörünü etkilemektedir.

Çizelge 1. Meyve - sebze işleme sanayi çarpan etkisi

Sektörler	Basit Çarpan	Oran %	Tüketim Etkisi	Toplam Çarpan	Oran %
Tarım	0,3964	24,22	0,1919	0,5883	28,93
Bitkisel Yağ Sanayi	0,0108	0,66	0,0234	0,0342	1,68
İçki Sanayi	0,0001	0,01	0,0010	0,0011	0,06
Et ve Et Mamulleri Sanayi	0,0273	1,67	0,0303	0,057	2,84
Süt Ürünleri Sanayi	0	0,00	0,00006	0,00006	0,00
Süt ve Süt Mamulleri Sanayi	0,0092	0,56	0,0325	0,0417	2,05
Şeker Sanayi	0,1433	8,76	0,0194	0,1628	8,00
Un Sanayi	0,0084	0,52	0,0715	0,0800	3,93
Meyve - Sebze İşleme Sanayi	1,0010	61,16	0,0064	1,007	49,54
Yem Sanayi	0,0400	2,45	0,0193	0,0594	2,92
Deri Sanayi	0	0,00	0,0007	0,0007	0,04
Toplam	1,6368	100,00	0,3970	2,0338	100,00

3.3. Sektörel Bağınlaşma Açısından Meyve – Sebze İşleme Sanayi

Bir ekonomik sistem içerisinde iki tür bağınlaşma vardır. Bunlardan birincisi; bir sektörün kendi üretimini gerçekleştirmek için ara girdi aldığı sektörlerle olan ilişkisidir. Bu ilişkiye "*geriye bağlantı*" adı verilmektedir. İkincisi ise; bir sektörün çıktısını ara girdi olarak verdiği sektörle olan ilişkisidir. Bu ilişki ise "*ileriye bağlantı*" olarak adlandırılmaktadır (Reis and Rua 2006). Sektörlerin ileri ve geri bağlantı etkileri, yatırım aşamasında sektörlerin ekonomiye olan etkilerinin değerlendirilmesi açısından önemlidir. Bunun yanında yatırım yapılacak sektörde girdi temini ve çıktılar için pazar durumu da incelenmelidir. Bu ilişkiler incelemeyen yapılmış bir yatırımın başarı şansı düşük olabilir. Bu incelemeler yapılmadan bir sektöre yatırım yapıldığında, bu sektörde kısa zamanda girdi sıkıntısı yaşanabilir. Bu durumda üretim istenildiği ölçüde artırılamaz ve yapılan yatırım verimli olmaktan çıkar. Sektörün ürettiği ürünleri pazarlayamaması, kapasitesinin önemli bir kısmının atıl kalmasına neden olabilir. Bu nedenle sektörlerin ileri ve geri bağlantı etkilerinin incelenmesi yatırım aşamasında karar verme açısından önemlidir. İleri ve geri bağlantı katsayısı yüksek olan sektör kilit sektör olarak da adlandırılmaktadır. Cardenete and Sancho (2004), ekonomideki en verimli sektörü kilit sektör olarak tanımlamışlardır. Sektörler ileri ve geri bağlantı katsayılarının büyüklüğüne göre dört grupta sınıflandırılmıştır (Chenery and Watanabe 1958, Altan 1996, Türker 1999).

1. Kuvvetli geri ve kuvvetli ileri bağlantısı olan sektörler;
2. Kuvvetli geri ve zayıf ileri bağlantısı olan sektörler,
3. Zayıf geri ve kuvvetli ileri bağlantı katsayısı olan sektörler,
4. Zayıf geri ve zayıf ileri bağlantı katsayısı olan sektörler.

Bağlantı katsayısı ortalamanın üzerinde olanlar kuvvetli ve altında olanlar zayıf olarak sınıflandırılmaktadır. İleri ve geri bağlantı katsayısı ortalamanın üzerinde olan sektör kilit sektör olarak belirlenmiştir. Konya ilinde faaliyet gösteren meyve – sebze işleme sanayi, Kuvvetli geri ve zayıf ileri bağlantı katsayısına sahiptir. İleri bağlantı katsayısı 0,0010 olarak hesaplanmış olup, ortalamanın (0,1687)¹ altındadır. Geri bağlantı katsayısı ise 0,4611 olup, ortalamanın (0,3911) üzerindedir. Meyve sebze işleme sanayi ikinci grupta değerlendirilmekte olup, kuvvetli geri ve zayıf ileri bağlantı katsayısına sahiptir. Yani ara girdi kullanımında yoğun olarak Konya ilinde faaliyet gösteren tarım ve tarıma dayalı sanayi işletmelerini tercih etmektedir. Ancak ürünlerin yapısı gereği diğer işletmelere ve tarım sektörüne ara girdi verme-

¹ İleri ve geri bağlantı katsayılarına ait ortalamalar, meyve – sebze işleme sanayinin ilişkide bulunduğu tarım sektörü ve tarıma dayalı sanayi işletmelerinin katsayılarının ortalamasıdır.

mektedir. Bu grupta yer alan sektörler daha çok ara mal kullanmak suretiyle nihai mal üreten sektörlerdir.

Kilit sektör ileri ve geri bağlantı katsayısı ortalamasının üzerinde olan sektörler olup, yatırım aşamasında mevcut ekonomiye daha fazla ivme kazandırması açısından önceliklidir. Yukarıda yapılan sınıflandırmada kilit sektörden sonra yatırım önceliği ikinci grup sektörlerdedir. Çünkü bu sektörler mevcut ekonomik sektörler içerisinde daha fazla girdi kullanmak suretiyle diğer sektörlerle talep yaratmaktadırlar. Bu talep diğer sektörlerin üretimini artırmakta ve dolayısı ile sektörler arası bağlanmadan kaynaklanan bir etkileşimle diğer sektörlerin üretimini de artırmaktadır. Bu nedenle geri bağlantı katsayısı yüksek olan sektörler diğer sektörlerle göre yatırım önceliğine sahiptir. Konya ilinde faaliyet gösteren meyve-sebze işleme sanayiye bu özelliğe sahiptir.

3.4.Konya İlinde Meyve ve Sebze Üretimi ve İşlenmesi

Konya ilinde faaliyet gösteren meyve- sebze işleyen sanayiler, mevcut taleplerini karşılayabilmek için ihtiyaç duyduğu hammaddeyi il içinden, il dışından ve yurt dışından karşılamaktadır. İl dışından temin edilen ara girdiler, Konya il ekonomisine üretim, gelir, istihdam ve katma değer açısından zarar vermekte ve bağlı bulunduğu ekonomik yapının gelişmesini geciktirmektedir. Bu nedenle ara girdilerin il içinden temin edilmesi önemlidir. Çizelge 2'de görülebileceği gibi Konya tarım sektörü tarafından yetiştirilen ürünler, meyve -sebze işleme sanayinin girdi ihtiyacını karşılamazken, bazı ürünlerde il içi arz fazlası görülmektedir. Her iki durum da Konya ekonomisi için istenmeyen bir olaydır. Bu sektör Konya ili içinden temin edemediği tarımsal ürünleri il dışından temin etmektedir.

Çizelge 2. Konya ilinde önemli tarım ürünlerinin üretim ve işlenme miktarı (ton)

Ürünler	Konya İlindeki Meyve – Sebze İşleme Sanayinin Hammadde Gereksinimi				Konya İl İçi Üretim Miktarı
	İl İçinden Karşılanan	Yurt İçinden Karşılanan	Yurt Dışından Karşılanan	Toplam İşlenen Ürün Miktarı	
Kayısı	3	7.092	152	7.248	4.121
Çilek	23	1.718	0	1.741	2.427
Vişne	1.046	2.019	4	3.068	18.789
Üzüm	0	11.929	0	11.929	34.707
Kıraz	1.104	0	0	1.104	16.609
Şeftali	3.734	638	0	4.372	4.209
Domates	14.242	0	0	14.242	271.373

4.SONUÇ ve ÖNERİLER

Kalkınma aşamasında en önemli faktör planlamadır. Planlama, bir ekonomide var olan ekonomik birimler arasında koordinasyonu sağlamak ve ekonomik, coğrafi, sosyal ve kültürel faktörler göz önünde bulundurularak, yeni yatırımlar yapılması ve mevcutların geliştirilmesi olarak tanımlanabilir. Bu tanımlama altında bir ekonominin veya sektörün planlanabilmesi için mevcut durumun iyi analiz edilebilmesi gerekmektedir. Bu çalışma kapsamında Konya ilinde faaliyet gösteren meyve-sebze işleme sanayi analiz edilmiştir. Çalışmada kullanılan veriler anket yapmak suretiyle toplanmıştır. Elde edilen veriler ile Konya ilinde faaliyet gösteren meyve- sebze işleme sanayinin, Konya ili tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörleri ile olan yapısal ilişkisi ve entegrasyonu, input- output analizi kullanılarak kantitatif olarak ölçülmüştür

Meyve sebze işleme sanayinin üretimindeki değişmelerin diğer sektörlerle olan etkisi 2,0339 olarak tespit edilmiştir. Bu etki sektörlerarası girdi transferinin büyüklüğü ile doğru orantılıdır. Bu nedenle mevcut ekonomik sistemde yer alan sektörlerin kendi aralarındaki mal transferi ekonominin gelişmesine daha fazla katkı sağlamaktadır. Bu sadece üretim artışı ile sınırlı değildir. Üretim artışına paralel olarak katma değeri ve istihdamı artıracak ve dolayısı ile hane halkları gelir artışına da fayda sağlayacaktır.

Konya ilinde faaliyet gösteren meyve – sebze işleme sanayinin diğer sektörlerle olan bağımlaşma katsayıları hesaplanmıştır. Meyve – sebze işleme sanayi bağımlaşma katsayılarına göre yapılan gruplandırmada ikinci grupta yer almıştır. Bu grupta yer alan sektörler ileri bağlantı katsayıları zayıf ve geri bağlantı katsayıları kuvvetlidir. Yani üretimlerinde ara malını fazla kullanmakta ve nihai talebe yönelik olarak tüketim malı üretmektedirler. Nitekim meyve-sebze işleme sanayide kullandığı girdilerin % 46,11'ini tarım sektörü ve tarıma dayalı sanayilerden almakta ve ürünlerinin % 99,10'unu tüketim malı olarak nihai talebe göndermektedir. Bu grupta yer alan sektörler geri bağlantı katsayısı yüksek olduğu için kilit sektörden sonra yatırım önceliğine sahiptir. Çünkü geri bağlantı katsayısı yüksek olan sektörler diğer sektörlerin ürünlerine olan talebi artırmaktadır. Bu durum bu sektörün ara mal aldığı bütün sektörleri etkilemektedir. Sektörel entegrasyonun bir sonucu olarak bütün sektörlerde, üretim, istihdam ve katma değer artışı meydana gelmektedir. Böylece ekonomik kalkınma hızlanmaktadır. Bu nedenle Konya ilinde faaliyet gösteren meyve-sebze işleyen sanayi işletmelerinin kullandıkları hammaddeleri, il içinde faaliyet gösteren tarım sektörü ve tarıma dayalı sanayi işletmelerinden almaları önemlidir.

Konya ilinde faaliyet gösteren meyve-sebze işleme sanayinde işletme sayısı fazla olup, çoğunlukla küçük ölçekli işletmelerdir. Bu işletmeler salça, reçel, konserve, yemek ve meyve suyu üretmektedirler. Özellikle reçel ya-

pımında kullanılan kayısı ve şeftali üretiminde sanayi tarafından talep fazlası varken, çilek, vişne, üzüm, kiraz gibi meyvelerde arz fazlası vardır. Reçel yapımında kullanılan ürünler mevsim dışında il dışından temin edilmektedir. Konya ilinde dondurulmuş meyve-sebze sanayi üzerine faaliyet gösteren işletme bulunmamaktadır. Konya ili için böyle bir tesisin varlığı, reçel yapımında girdi teminine süreklilik de kazandırabilecektir. Ayrıca küçük ölçekli işletmelerin desteklenmesi ve rekabet gücünü yükseltecek önlemlerin alınması gerekmektedir.

Konya ilinde pekmez üretimi için yeterli üzüm üretimi mevcuttur. Pekmez üretim tesislerinin yatırımı da Konya tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörü için faydalı olacaktır. Konya ilinde salça üretimi gerçekleştiren iki tesis bulunmaktadır. İlde üretilen domatesin sadece % 5'i işlenmektedir. İşlenen domates üretilen salçalık domatesin ise % 9'unu oluşturmaktadır. Salça üretiminin geleneksel olarak evlerde yapılması bu oranın düşük olmasına neden olmaktadır. Ancak tüketim bilincinin artması ve AB'ye uyum sürecinde sağlıklı gıda tüketiminin yaygınlaşması ile geleneksel salça üretiminin azalacağı düşünülmektedir. Bu nedenle bu alanda yapılacak yatırımlar da Konya tarım ve tarıma dayalı sanayi sektörüne faydalı olacaktır.

KAYNAKLAR

- Altan, Ş., (1996) Girdi-Çıktı Analizinde Girdi Katsayılarının Tahmininde Değişik Bir Yöntem ve Uygulaması, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Ekonometri Ana Bilim Dalı (Basılmamış Doktora Tezi), Ankara
- Anonim (2004) Gıda Güvenliği II. Tarım Şurası (E. T.:Mart 2008) http://tarimsurasi.tarim.gov.tr/5.komisyon_raporu.doc
- Anonim 2006. Türkiye İstatistik Kurumu, www.tuik.gov.tr (E. T: Ocak 2008)
- Bazzazan, F., Alavinasab, M. and Banouer, A.A., (2005) Construction of Regional Input-output Table and Its Applications: The Case of Yazd Province, 15th International Conference on Input-output Techniques, Beijing, China.
- Bocutoğlu, E., (1990) Endüstriler Arası İktisat, Teori ve Türkiye Uygulamaları, Karadeniz Teknik Üniversitesi Basım Evi, Genel Yayın No:152, Trabzon
- Cardenete, M.A. and Sancho, F., (2004) The Missing Link in Key Sectors Analysis, UFAE and IAE Working Papers, Spain
- Chenery, H.B. and Watanabe, T., (1958) International Comparisons of the Structure of Production, *Econometrica*, Vol:26, No:4, pp:487-521

- Göktolga, G., (2003) Türkiye’de Gıda Sanayinin Yapısal Analizi :İnput-Output Analizi, GOP Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi, Tokat
- Güneş, E., Albayrak, M. ve Gülçubuk, B., (2002) Türkiye’de Gıda Sanayi, Semih Ofset, Ankara
- Isard, W., (1951) Interregional and Regional Input-output Analysis: A Model of a pace-Economy, *The Review of Economics*, Vol:33, No:4, pp:318-328
- Isard, W., (1976) *Metot of Regional Analysis: An Introduction to Regional Science*. The M.I.T Press, p:784
- Johnson, L.P., (2001) An Input-output Table for The Kimberley Region of Western Australia, Economic Research Centre Department of Economics The University of Western Australia, Australia
- Jones, L., (1997) Input-output Modelling And Resource Use Projection Department of Agricultural Economics, Texas, A &M University, Faculty Paper Series, FP 97-10, Texas.
- Kızılyallı, H., (1994) Use of Interregional Input-output Models in Economic Analysis, *Economic Development Planning and Project Appraisal*, Boğaziçi Üniversty Printhouse, No: 515, Istanbul
- Krishna, M. A., (2002) *Methods of Regional Analysis: The Input-output Model*, BIDC Business and Industry Data Center. (www.bidc.state.tx.us/)
- Latham, W.R and Montgomery, M., (1979) *Methods for Calculating Regional Industrial Impact Multipliers, Growth and Change*, Vol:10, No:4, pp:2-8.
- Leatherman, C.J., (1994) *İnput Output Analysis of the Kickapoo River Valley*, Center for Community Economic Development, University of Wisconsin, Modison
- Reis, H. and Rua, A., (2006) *An Input Output Analysis: Linkages and Leakages*, *Estudos e Documentos de Trabalho Working Paper*, No:17, Portugal
- Richardson, H.W., (1985) *Input-output And Economic Base Multipliers: Looking Backward And Forward*, *Journal of Regional Science*, Vol:25, No:4, pp: 607-661.
- Türker, M.F., (1999) *Girdi-Çıktı Analizi Yardımıyla Doğu Karadeniz Bölgesi Tarım Sektörünün Ekonomik Analizi*, Karadeniz Bölgesi Tarım Sempozyumu, 4-5 Ocak 1999 Samsun.